

ACC. N:R M. 16141:1-7.

Landskap: *Dalsland* Upptecknare: *Anders Larsson, Högsäter*
Härad: *Valbo* Berättare: " " "
Socken: *Rännelanda* Berättarens yrke: *lantbrukare*
Uppteckningsår: *1963* Född år *1890* i *Rännelanda*

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

Räfsor och räfsning. s. 1-7.

Lm 7 120

25/3-63

Räfsor och räfsning.

Benämning. På bygdemål kallades en handräfsa för "riva". Skäftet kallades "riveskäft" och huvudet "rivshuvud" samt pinnarna "rivetiner". Taget annat namn förekom i dagligt tal.

Att arbeta med räfsan kallades att "raka". Man "rakade" ihop hö och därefter fick man "slättraka" då man skulle vara nogg med att få med varje strå. Vidare "rakade" man alltid efter mejningen på sådesfältet.

Konstruktion. En riva skulle vara lätt och man tillverkade den av lätt virke, vanligast al eller gran men det måste vara kvistfritt. I huvudet ville man ogärna använda gran för den hade benägenhet för att spricka när man satte i pinnarna.

Sug 120

Skäftet var rakt och hade en längd var något över 2 meter eller mellan $3\frac{1}{2}$ - 4 alnar, dock inte lika på alla. Det var ofta vässat i ändan för att man skulle kunna trycka ändan i jorden med huvudet uppåt så att man kunde^{se} se rivan fanns på fältet.

Huvudet var omkr 70 cm. långt (omkr. 5 kvarter) vanligt rakt något avsmalnande mot ändarna. På mitten hål för skäftet som var fäst med två rivetliver (enl. kiss). Ingen plätskoning. Pinnarna voro av starkt och segt virke. Ofta användes dock rönn. De hade en arbetslängd av omkr. 3 tum och räckte $\frac{1}{4}$ tum utpå huvudet på översidan. Pinnarna voro handtäljbara och man täljde en knapp i övre ändan så att de inte skulle falla ur vid tvärt väder. De tvungos därför när man slog dem i hålet liksom de kom i sitt läge. Hålen gick rakt igenom huvudet och hålet som var beuvat var lika stort helt igenom. Antalet pinnar eller "tiner" var omkring 20 dock något olika. Stålpinnar har icke varit använda här i orten.

Bågar eller stag har icke varit använda på räfserna här i orten. Konstruktionen har icke ändrats så vitt man vet.

Någon dekoration av handräfsor har icke varit bruklig här i orten. Dessa har mestadels varit omålade. Några utskärningar eller prydnader har icke förekommit.

Endast en typ av handräfsor har brukats här dessa har använts för olika arbeten. Vid höstörden använde man dem att vända lösträngarna med, att raka ihop höt och att lägga det i "sator" (stockar). Vidare hade man dem att bära hö med.

Vid mejning använde man räfsa när säden var så kort och gles att man hade svårt för att samla ihop den för hand och som förut nämnts till att "raka" stubbådern med efter mejningen.

När jorden var torr använde man ofta räfsan för att ta upp kanterna av föran mellan tegarna vid höstsådden.

Räfsorna är gamla redskap och det är inte känt när man började använda sådana.

Släp räkos ha tillkommit under senare tid. I denna
lygd blev dessa brukliga när man började att hänga upp
hö på hässjor i slutet av 1900-talet. Släp räksorna äro
helt av järn med skaklar av trä och körs med en
häst. De ha en arbetsbredd av omkr. 2.5 meter och
med ett antal 60 c.m. långa stölpinnar som följer
marken och släpar med höet. Dessa användes heurad-
sdligen till att köra ihop hö vid hässjoringen. På stubb-
äkrar användes ike. släp räksa utan där kör man
med vanlig hästrässa. Dessa kommo i bruk här
sentidigt med slattermaskinen omkring senaste sekel-
skiftet. Dessa hade höga hjul och böjda stölpinnar
och kördes med en häst. Arbetsbredden var något olika
mellan 6 och 8 fot. I början hade man handavläggande
hästrässor men efter något 10-tal år blev det vanligt
med järnavläggande sådana. Hästrässorna blev från
början använda både för höskörden och för "rakning"
av stubbäckarna.

Tillverkning. Alla som var något slöjkkunniga gjorde
räfserna själva, andra fick anlita någon slöjkkunnig
granne eller någon snickare till att göra dem. Ibland
kunde lanthandlaren ha räfsor till salu och dessa voro
då tillverkade av någon hantverkare från någon
närbelägen bygd. Det var vanligt på 1800-talet och
början av 1900-talet att varje bonde som hade någon-
lunda bra handlag för snickeri tillverkade själv de
saker av trä som han behövde. Att göra räfsor
var härvidlag ett relativt lätt göra. Det gällde härvid
att utsa kvistfritt virke och sträva efter att få dem
lätta. De verktyg som behövdes var, förutom yxa och såg,
hyvel, borr och huggjärn och detta hade man på alla
gårdar. Man var inte nog med prydnaden och räfsorna
måladess ej. Pinnarna gick ofta av. Man satte då in
nya pinnar vilket man lön van vid och man
gjorde uten svårighet. Man hade vanligen ännu till
sådana liggande i slöjdboden.

På sena
ud och p
var inte
kunde vem
föt att k
tröskning
och vid d
rade av k
li såpas r
nnas på
ven kommi
v röfser

På den senare tiden har man börjat köpa handröfser
av aluminium i huvud och pinnar och skäft av trä. Dessa
äro lätta och smyckta varför de hemgjorda träröfserna
ha blivit mera sällsynta. Dessa aluminiumröfser får man
köpa hos lanthandlaren.

Ute på åkrarna ha det nästan blivit slut med
handröfsningen. Där användes sedan flera år tillbaka
huvudsakligen häströfser och traktoröfser. Det är mest
i trädgårdar och även för åtkilliga andra göromål som
handröfser numera användes. Handröfsan har kommit
mer och mer uti bruk på senare tid.

De lantbrukare som var slöjkkunniga tillverkad sina
röfser själva, andra fick anlita någon snickare eller slöjkkunnig
granne att tillverka dem. Sönderiga handröfser lagades.
Pinnarna bröts ofta av och det var vanligt att sätta in nya.
Men även skäft och huvud fick man utbyta vid behov.

Man kunde ibland få köpa handröfser hos lant-
handlaren som var tillverkade av någon lantbrukare.

På den senare tiden har man börjat köpa handräfsor av aluminium i huvud och pinnar och skaft av trä. Dessa äro lätta och smyckta varför de hemgjorda träräfsorna ha blivit mera sällsynta. Dessa aluminiumräfsor får man köpa hos lanthandlaren.

Uti på åkrarna ha det nästan blivit slut med handräfsningen. Där användes sedan flera år tillbaka huvudsakligen hästräfsor och traktorräfsor. Det är mest i trädgårdar och även för åtekilliga andra götomål som handräfsor numera användes. Handräfsan har kommit mer och mer ur bruk på senare tid.

De lantbrukare som var släpkunniga tillverkade sina räfsor själva, andra fick anlita någon mäkare eller släpkunnig granne att tillverka dem. Sönderiga handräfsor lagades. Pinnarna bröts ofta av och det var vanligt att sätta in nya. Men även skaft och huvud fick man utbyta vid behov.

Man kunde ibland få köpa handräfsor hos lant-handlaren som vore tillverkade av någon hantverkare

i orten. På senare tid har man fått köpa handräfsor med huvud och pinnar av aluminium som äro lätta och lera.

Det har inte ansetts vara någon konst att räfsa utan det kunde vem som helst göra, men det fordrades övning för att kunna räfsa fort och väl.

Vid tröskning har handräfsor använts både vid handtröskning och vid de tröskverk som icke rengjorde säden. Man rakade av halm och bors ur säden för att den skulle bli såpas ren att den kunde kastas med rostskovel eller tömmas på sädesburpan. Sedan de självrensande tröskverken kommit i bruk under senare tid användes man icke räfsor vid tröskning.